

نقد و بررسی کتاب

«طراحی براساس ادراک و رفتار انسانی»: از مجموعه آثار معمار دبدبه

محمد دبدبه*^۱، مرتضی صدیق^۲، مجید رضوان پناه^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۹/۲۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۱/۲۹

چکیده

مسئله‌ای که امروزه مورد توجه معماران، معماران داخلی و طراحان داخلی قرار گرفته است تأثیر نوع بوطیقای فضا در آفرینش معماری داخلی بناها بر حس انسان بوده است. یکی از مواردی که باعث افسردگی و نبود حس شادابی در انسان می‌شود؛ نبود نور مناسب در روز، رنگ و از همه مهمتر طراحی غیراصولی، طوری که این موارد نقش مهمی بر ادراک و رفتار انسان داشته است. پژوهش مورد مطالعه حاضر به لحاظ روش تحقیق، توصیفی-تحلیلی برخوردار بوده است که با تجزیه و تحلیل کتاب حاضر در روند گردآوری و جمع‌آوری اطلاعات داده‌ها از روش کتب کتابخانه‌ای و مستندات مکتوب بهره گرفته شده است. هدف از نقد و بررسی صورت گرفته شده روی کتاب «طراحی براساس ادراک و رفتار انسانی»؛ شناخت انسان با رویارویی‌های گوناگون و هدایت اهداف در نوع پروسه طراحی در حل مشکلات موردواکوی قرار گرفته را برخوردار می‌باشد. اثر حاضر در چهار فصل که فصل اول - چپستی طراحی داخلی؛ فصل دوم - ادراک؛ فصل سوم - رفتار انسانی؛ و فصل چهارم راهنمای طراحی داخلی؛ بوده که با نگرش‌های گویا در پی تلاش جهت شناخت کامل از رویه طراحی محیط معماری، معماری داخلی و تأثیر آن بر روح و روان انسان مدنظر قرار گرفته شده را برخوردار می‌باشد.

واژه‌های کلیدی: بوطیقای فضا، معماری داخلی، طراحی، ادراک، رفتار انسانی

^۱- کارشناسی ارشد معماری داخلی، پژوهشگر/ تحلیل‌گر و نظریه‌پرداز فعال مسائل حوزه تخصصی معماری/ معماری داخلی و مدرس دانشگاه

^۲- دکتری معماری، استادیار، عضو هیئت علمی مؤسسه آموزش عالی دیلمان، مدرس دانشگاه علم و صنعت ایران

^۳- بیت‌کوینر، محقق بلاکچین و مدرس

این مقاله مستخرج از کتاب «طراحی براساس ادراک و رفتار انسانی»؛ از مجموعه آثار «محمد دبدبه»، معروف به «معمار دبدبه»، می‌باشد.

۱- مقدمه

ادراک^۱ انسان از خود و خلق معنا، برداشت همگنشی بوده که انسان از درک متقابل بین خود درونی و محیط بیرونی دریافت می‌کند. به بیان دیگر، ساختارهای محیطی مفهومات درونی را تشکیل و از توصیف بیرون می‌توان به مفهوم درون پی برد. انسان باتوجه به نیازها، ارزش‌ها و آرمان‌های خود محیط ایجاد شده را می‌تواند متحول سازد و در رویاروی با عناصر آن‌ها را تحت‌تأثیر محیط ساخته شده موردبهره‌برداری قرار دهد طوری که فناوری نو با تکنولوژی روز موجب پیشرفت چشمگیر در تأثرات به‌وجود آمده بر محیط طراحی^۲ می‌گردد لازم به‌ذکر بوده است.

وجود دگرگونی‌های سریع و صریح در محیط باعث مشکلات وسیع در نظام زیست‌محیط در رابطه با دخالت انسان پدید می‌آید در این رابطه باید باتوجه به تأثیرات بلند مدت آن بر زیست‌محیط و محیط انسان برآیندهای سازگار و ناسازگار را مدنظر قرار داد چراکه امروزه در قرن معاصر با رشد شهرنشینی و ویژگی و خصوصیات بنیادی در امر الگوهای رفتاری و روانی انسان‌ها نقش‌های اجتماعی-فرهنگی می‌تواند تحمیل‌کننده موقعیت‌های ساختار کالبدی با رشد معیارهای الگویی در ایجاد فرم‌های خالهای رفتاری و روانی باشد و ابعاد متفاوتی برای رفتار سایر ساکنان در محیط طراحی به‌وجود آورد (مرتضوی، ۱۳۸۰). در ایجاد بهره‌گیری از علوم رفتاری در جهت آراستن و منعقدکردن پایه‌های رفتاری برای به‌انجام رساندن پایداری بناها مورد «ثبات»، گام مهم به‌شمار می‌آید. لذا می‌توان عنوان نمود بستر شکل رفتارهای انسان‌ها از نیازهای رفتاری و روانی موردبررسی قرار می‌گیرد این نوع شیوه به‌کارگیری در سطوح گوناگون تعیین‌کننده عوامل با رویکردهای متمایز می‌باشد (لنگ، ۱۳۹۷).

معماران، معماران داخلی و طراحان بناها باتوجه به اندیشه‌های به‌دست آمده تعاریفی با چشم‌انداز گسترده در راستای تأمین نیازهای انسان‌ها گام برمی‌دارند طوری که هدف طراحان نمود و ایجاد محیطی مملو از نیازهای اولیه تا اساسی انسان بوده است. به بیان دیگر، ادراک و رفتار انسان برای ارضای نیازها، نیازمند شناخت محیط طراحی است (مطلبی، ۱۳۸۰). در نقد و بررسی صورت گرفته روی کتاب «طراحی براساس ادراک و رفتار انسانی»^۳ اگر بخواهیم یک تعریف کلی از معماری داخلی^۴ داشته باشیم باید این‌گونه عنوان کرد معماری داخلی با بوطیقای فضای داخل که با سقف، دیوار، کف و سایر اِلمان‌های تشکیل شده است سروکار دارد. همان‌طور که در معماری^۵ باید همه نیازهای انسان را برای طراحی فضای بیرون درنظر گرفت، معمار داخلی هم باید به طراحی فضای داخلی توجه داشته باشد. همچنین می‌توان عنوان نمود استفاده از هرم سلسله‌مراتب نیازهای مَرلَو^۶ را لازمه کار طراحی و معماری داخلی به‌کار برد. ما انسان‌ها در فضاهای مختلف با کاربری‌های مختلف قرار می‌گیریم که برای انجام فعالیت مربوطه طراحی و ساخته شده‌اند؛ اما آنچه مهمترین نقش را در معماری داخلی دارد: نور، رنگ، بافت، تهویه و غیره، می‌باشد که هر کدام با جزئیات مربوطه اجرا می‌شوند.

هدف از ارتقاء ادراکات رفتار انسانی، وجودیت‌مکانی-وجودیت‌فضایی در محیط طراحی می‌تواند در برخورد با ادراک محیط یکی از بُعدهای اساسی در روند طراحی باشد که در صورت ارتباط بین انسان و محیط به‌وجود می‌آید درحقیقت حرکت در فضا می‌تواند منجر به دریافت تجربیات نو و ادراک فضای معماری عنوان شود و از آنجایی که فضاهای معماری باوجود انسان تبیین می‌گردد، هویت^۷ فضا را می‌توان متأثر از وجودیت انسانی مدنظر قرار گرفت، به‌بیانی، امری که توسط فهم نیازها و خواست‌های طبیعی و درحین حال نیازهای متعالی انسان درک می‌شود این مفهوم به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم به واکاوی خواست‌های متعالی انسان درارتباط بوده می‌باشد. طراحی فضاهای اطراف یکی اصلی‌ترین مؤلفه‌های طراحی محیط می‌باشد که محیط‌های اطراف را پدید می‌آورند. هرآن چیزی که معماران در محیط خلق می‌کنند محیط بالقوه بر ادراک و رفتار انسانی بوده که بر او می‌تواند مؤثر واقع شود (نیکزاد، ۱۳۸۴). در ارتباط با مفهوم طراحی محیط، انسان باید در برخورد با اندریافتهای چون اشیاء ادراکات تأثیرگذار متأثر از جایگاه هر شیء کجاست و یا درمقابل هر شیء دیگر چه رفتاری باید مدنظر داشت می‌توان عنوان نمود در تصورات هر انسان اشیاء همیشه در ارتباط با محیطی خاص مطرح می‌گردد (گروتز، ۱۳۸۳). در دنیای امروزی که رشد جمعیت باعث ایجاد فضاهای شلوغ و

پرتنش شده است، فشارهای روانی ناشی از تماس‌های بیش از اندازه بین افراد، ضرورت گسترش تحقیقات راجع به مفاهیم حریم و روابط بین زیر معیارهای این اصول با محیط مصنوع را الزامی می‌کند که نخستین گام انسان در برقراری ارتباط با محیط پیرامونش احساس آن محیط است. «احساس محیط»، مبنای پایه ادراک و شناخت رفتاری، محیط بوده است. مراحل احساس، ادراک و شناخت رفتاری، دربرگیرنده فرایندها، مراحل و عوامل تأثیرگذار پیچیده‌ای است که انسان واقعیات محسوس را به واسطهٔ گیرنده‌های حسی شناسایی کرده، پس از تفسیر و تعبیر به ادراک انجامیده، و تکامل آن به شناخت پدیده‌های عالم هستی ختم می‌گردد. طوری که انسان در ارتباط با محیط و دیگران فرایندی تحت عنوان ادراکی را تجربه می‌کند. آنچه که هدف اصلی این پژوهش در نقد کتاب حاضر می‌باشد؛ شناخت کامل از معماری-معماری داخلی-طراحی داخلی و دکوراسیون داخلی می‌باشد. همچنین به کارگیری اصول طراحی محیط، انواع خطوط، سطح، حجم، فرم، سبک، جزئیات، مبلمان و گیاه می‌باشد. مسئله مهمی که امروزه مواجه آن هستیم قرار گرفتن در فضاهای مسکونی نامطلوب و مساحت کم بوده است. همین‌طور فضای داخلی خانه‌های امروز در مقایسه با گذشته حس شادابی را ندارند. چنانکه راهکاری باید در نظر گرفته شود؛ تبدیل فضاها به فضای مطلوب که انسان را به خود وابسته کند تا تمایل به ترک آن نداشته باشد و زمان بیشتری در آن فضا صرف شود.

۲- پرسش پژوهش

آیا طراحی براساس ادراک و رفتار انسانی در راستای محیط طراحی به دست آمده می‌تواند فرآورده‌های طراحی را با مؤلفه‌های رویکردی مؤثر؛ و در رابطه با ارزیابی ارزش‌های تأملات و تفکرات انسانی در ساختار کالبد طراحی عنوان؛ و یا حتی طراحی براساس ادراکات و رفتارهای عینی و ذهنی می‌تواند نیازهای انسان را در محیط برآورد سازد؟

۳- فرضیه پژوهش

طراحی براساس ادراک و رفتار انسانی می‌تواند علاوه بر ادراکات، فضای میان انسان و محیط را متفاوت و گوناگون جلوه دهد طوری که تمایل به انتخاب در ابعاد و تناسبات، بافت، چیدمان، رنگ، روشنایی و سایر موارد می‌تواند با چشم‌انداز وسیع با بستری گسترده پدید آید. طراحی می‌تواند واقعیت یک شیء را در محیط مبدل سازد چراکه هدف طراحی لازمهٔ عناصر مختلف و حفظ ارزش‌ها در محیط طراحی به‌شمار می‌آید.

۴- هدف پژوهش

هدف پژوهش حاضر از نقد و بررسی کتاب «طراحی براساس ادراک و رفتار انسانی»، تبیین و شناسایی عوامل تأثیرگذار و تأثیرپذیر بر تأملات اثربخش و اثرپذیر بر طراحی به‌وجود آمده در محیط بوده و هدف اصلی پژوهش پیش‌رو، بررسی تحلیلی عوامل مختلف اثرگذار بر ایجاد محیط طراحی یا طراحی محیطی موردواکاوی بوده است. در راستای رسیدن به این هدف، با شناسایی مؤلفه‌ها تبیین رویکردها و اولویت‌بندی‌ها در جهت ارتقاء هرچه بیشتر محیط در نظر بوده برخوردار است.

۵- روش تحقیق

پژوهش مورد مطالعه حاضر به لحاظ نوع روش تحقیق، از نوع روش تحقیقی توصیفی-تحلیلی برخوردار بوده که با تجزیه و تحلیل و واکاوی کتاب حاضر و همچنین در جهت بهره‌وری گردآوری و جمع‌آوری اطلاعات داده‌ها از روش کتب کتابخانه‌ای و مستندات

مکتوب پرداخته بهره‌مند بوده است. برای انجام فرایند پژوهش، مطالعات صورت گرفته شده مربوط به مباحثی چون طراحی براساس ادراک و رفتار انسانی با پیوندهای از المان‌های تأثیرگذار مورد ارزیابی قرار گرفته است.

۶- پیشینه پژوهش

در بررسی ادبیات و سوابق مربوط به پیشینه پژوهش حاضر، می‌توان در رابطه با طراحی براساس ادراک و رفتار انسانی در زمینه طراحی محیط، معماری و به‌خصوص معماری داخلی بر اندریافتهای محیط در به وجود آمدن هویت مکانی-هویت فضایی برخوردار بوده است. طراحی براساس ادراک و رفتار انسانی را می‌توان از مفاهیم حیات انسان در محیط با محدوده مرزی در راستای نیازهای فردی برشمرد. پرداختن به موضوع طراحی باتوجه به نقشی که در زندگی انسان دارد، همواره از مصادیق گوناگون مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفته است، چنانکه مطالعات در این حوزه در مصادیق داخلی و خارجی صورت گرفته شده است که به برخی از آن‌ها در این پژوهش پرداخته گردیده که عبارت‌انداز:

محمد دبدبه^۸، در کتاب خود با عنوان «طراحی براساس ادراک و رفتار انسانی»، به بررسی جامع طراحی در محیط طراحی، ادراک و عوامل تأثیرگذار در طراحی، عوامل‌های رفتار انسانی در رویارویی با محیط طراحی، راهنمای طراحی داخلی و پایداری پرداخته و با پژوهش معتمد است محیط طراحی در همه شرایط می‌تواند تعیین کننده کُنش‌های انسانی باشد که باید به این پیش‌آمد در طراحی محیط سلطه جست (دبدبه، ۱۴۰۰). همچنین در کتاب دیگر وی از مجموعه کتاب‌های سه‌جلدی «سبک‌ها در طراحی داخلی»، به بررسی جامع سبک‌ها در طراحی داخلی، معرفی سبک‌ها در معماری داخلی، نوع فرهنگ، متریا، اقلیم هر منطقه مختص به سبک و شیوه‌های بیان در طراحی داخلی / معماری داخلی پرداخته‌اند (جلد ۱) - (دبدبه، شاطری وایقان، ۱۳۹۸ الف). (جلد ۲) - (دبدبه، شاطری وایقان، کهپازاده، ۱۳۹۸ ب). و (جلد ۳) - (دبدبه، شاطری وایقان، کهپازاده، ۱۳۹۸ ج). در نتیجه، برآن باورند سبک^۹ در طراحی داخلی یکی از اصلی‌ترین فرناها در معماری داخلی با وجودیت هنر و آرایشات همراه بوده که منجر به زیبایی چشم‌نواز در آثار می‌گردد طوری که این مسئله در طراحی و سبک‌شناسی^{۱۰} سبک‌های طراحی داخلی یکی از پایه‌های اساسی به‌شمار می‌آید. در واقع سبک‌ها ذهنیت روشنی از سبک‌های گوناگون در تجلی‌گاه انسان بوده که می‌توان آن را از نظرهای متفاوت طراحی و با فرایندهای رهیافتی در رابطه با رویکردهایی گوناگون مدنظر قرار داد.

مسعود ایلوخوانی^{۱۱}، در کتاب خود با عنوان «گرافیک محیطی»، به تاریخچه گرافیک محیطی، بررسی کلی مبانی هنر و گرافیک محیطی، نقش گرافیک در طراحی گرافیک محیطی، مسائل و موضوعات فرهنگی، اجتماعی، جامعه‌شناسی و روان‌شناسی، انواع طرح‌ها، نمونه‌ها و کاربردها در گرافیک محیط پرداخته و برآن است تا با خلق ایده‌های خلاق در محیط طراحی می‌توان به یک استراتژی هماهنگ دست پیدا کرد (ایلوخوانی، ۱۳۸۸).

عطیه ملک‌آورزمانی^{۱۲} در کتاب خود با عنوان «ماندگاری ادراکی در فضای معماری»، به بررسی کلی و عوامل ماندگاری در معماری از جمله: تمایل انسان در خلق هنر، معناپذیری، پایداری، ادراک در معماری از جمله: وجودیت ادراک، فلسفه ادراک و پرداختن به روان‌شناسی محیط، فرایند و شناخت، تأثیرگذاری و تأثیرپذیری، درک تصورات ذهنی، عوامل، معنا و ادراک، کهن الگوها از جمله: رمزهای نمادین، زبان الگوها، ویژگی‌ها و اندگاری ادراک در معماری (ملک‌آورزمانی، ۱۳۹۸).

جان پایل^{۱۳} و جودث گورا^{۱۴}، در کتاب خود با عنوان «تاریخ طراحی داخلی»، بررسی جامع تاریخ طراحی داخلی، پیش از تاریخ تا آغاز تمدن، تمدن‌های کلاسیک: یونان و روم، صدر مسیحیت، بیزانس و رومانسک، سنت‌های اسلامی و آسیایی، اواخر قرون وسطی، عصر رنسانس در ایتالیا، باروک و روکوکو در ایتالیا و شمال اروپا، رنسانس، باروک و روکوکو در فرانسه و اسپانیا، رنسانس، تا جرجین در سرزمین‌های شمال غرب اروپا و انگلستان، آمریکای فدرال و مستعمراتی، ریجنسی، احیاء و انقلاب صنعتی، دوره ویکتوریا، جنبش زیبایی‌شناسی، هنرنو و جدایی وین، التقاط‌گرایی، پیدایش مدرنیسم، آرت دکو و طراحی صنعتی، گسترش مدرنیسم

اولیه در اروپا، مدرنیسم در آمریکا، استیلیا مدرنیسم، بعد از سبک بین‌المللی اواخر قرن بیستم و طراحی در زمینه‌ای جدید پرداخته‌اند (پایل، گورا، ۱۳۹۸). در نتیجه، بر آن باورند طراحی داخلی با تمام دوره‌های سبکی از گذشته تا به امروز دارای پیشرفت‌های محیطی برای ادراک و رفتار انسانی به صورت منسجم طراحی محیط را پدید آوردند چراکه پرداختن به سیرتاریخ طراحی می‌توان نوع نگرش‌های ارتباطی بین انسان‌ها را به تصویر کشید و خصوصیات محیطی، فرهنگی، اجتماعی و معماری، معماری داخلی و سایر موارد را به‌رمغان آورد.

آنتونی سالی^{۱۵}، در کتاب خود با عنوان «بیان مفهومی طراحی داخلی»، به بررسی بیان مفهومی در طراحی داخلی، نگاهی جامع به کانسپت‌ها در طراحی داخلی: طراحی پلان، گردش حرکت، شکل حجمی، ساخت، مصالح، رنگ و روشنایی پرداخته است (سالی، ۱۳۹۸). در نتیجه، هدف پژوهش بر آن است که بینش ادراکات انسانی در محیط طراحی با به‌کارگیری مفاهیم، ایده‌ها و نحوه فرمول‌بندی مدنظر بوده و مواردی اعم از: برنامه‌ریزی، گردش، سه‌بعدی، ساخت‌وساز، مواد، رنگ و نور بوده که کُنش‌های طراحان را در محیط طراحی را دربرمی‌گیرد. که می‌توان هر یک از مفاهیم طراحی را به‌طور مستقل با تمرکز و ارتباط‌های زمینه‌ی درجهت فرایند طراحی و برآیندهای طراحی موردواکوی قرار گرفت دانست.

کریس گریملی^{۱۶} و می‌می لاو^{۱۷}، در کتاب خود با عنوان «مرجع و مشخصات فنی طراحی داخلی»، به بررسی فنی طراحی داخلی، اصول طراحی داخلی، فضا طراحی داخلی، سطوح طراحی داخلی، محیط طراحی داخلی، عناصر طراحی داخلی بهره‌جسته است (گریملی، لاو، ۱۳۹۶). در نتیجه، هدف پژوهش بر آن است فرایند طراحی نیازمند به‌کارگیری اطلاعات پایه و بهره‌وری از نگرش‌های گوناگون و دربردارنده موضوعاتی نظیر آشنایی با ابزارهای مدیریت پروژه، زنجیره‌های فضایی، نرم‌افزارهای طراحی، ارائه دیجیتال، راهکارهای طراحی پایدار، اندازه‌های استاندارد مبلمان، آئین‌نامه‌های دسترسی، قوانین رنگ و تضاد رنگی، رنگ‌آمیزی، پوشش‌های دیوار و کف، نورپردازی مصنوعی و طبیعی، سیستم‌های تأسیساتی توکار، اصول ترسیم فنی و سایر موارد مربوطه پرداخته را دارا می‌باشد.

مری گیلیت^{۱۸}، از مجموعه کتاب‌های سه جلدی خود با عنوان‌های «راهنمای کاربردی طراحی داخلی (۱)»، «به بررسی طراحی داخلی براساس: اصول و مبانی: نور/ رنگ، منطقه‌بندی / سبک‌شناسی (گیلیت، ۱۳۹۳ الف)». «راهنمای کاربردی طراحی داخلی (۲)»، «به بررسی طراحی داخلی براساس: دیوارها/ سقف/ کف (گیلیت، ۱۳۹۳ ب)». و «راهنمای کاربردی طراحی داخلی (۳)»، «به بررسی طراحی داخلی براساس: اثاثیه/ چیدمان/ پرداخت نهایی (گیلیت، ۱۳۹۳ ج)». در نتیجه، هدف پژوهش بر آن است که راهنمای کاربردی طراحی داخلی، دانش و هنر طراحی داخلی را به خواننده می‌آموزد. طوری که هنر به‌کار بردن اشیاء باید به‌گونه‌ای لحاظ گردد که هم کارایی و هم نمای خوبی را در محیط ایفاء و یک طراحی بهینه و کارآمد به‌کل فرایند پروسه طراحی به‌وجود آورد.

دیوید چپمن^{۱۹}، در کتاب خود با عنوان «آفرینش محلات و مکان‌ها در محیط انسان‌ساخت»، واژه سرزندگی، به‌خودی‌خود دلالت بر جنب‌وجوش، کُنشگری فرد و تحرکات او صدق می‌کند، همچنین برای یک مکان شهری، مقصود از سرزندگی می‌تواند بر پایه استدلال محیط در میزان ادراکات آفرینش‌گری آن مکان شهر مدنظر بوده باشد. وی سرزندگی را یکی از ویژگی و خصوصیات کالبدی فضا مؤثر دانسته طوری که هر محیط می‌تواند باعث به‌وجود آمدن رفتارهای از فرد را به‌وجود آورد (چپمن، ۱۳۹۵). در نتیجه، با خلق آفرینش‌گری‌ها گوناگون و ثمربخش در محیط طراحی می‌توان مسیر روشن در آینده با آرمان‌های کارآمد دست یافت.

کوبین اندرو لینچ^{۲۰}، در کتاب خود با عنوان «تئوری شکل شهر»، وجود سرزندگی را از محورهای اساسی وضعیت چگونگی یک شهر محیط طراحی عنوان کرده که عبارت‌انداز: حس، سازگاری، دسترسی، بازرسی، گزینش، توان و عدالت. در تعریف او از سرزندگی، آمده تا چه میزان می‌تواند بر گونه‌های عملکرد شکل یک شهر، ساختار و توانایی‌های افراد در خلق آفرینش‌گری در محیط و تغییر و تحولات به‌عمل آمده در آینده تأثیرگذار باشد. در نتیجه، سرزندگی را عامل اصلی سلامتی محیط تلقی نمود.

پایداری افراد را تضمین می‌کند چراکه وجود عدم نور مناسب باعث افسردگی و تأثیرات جبران‌ناپذیری برای محیط‌زیست و محیط طراحی پدید می‌آورد (لینچ، ۱۳۹۵).

۷- چشم‌انداز صاحب‌اندیشان

طراحی براساس ادراک و رفتار انسانی یک از بُعدهای ضروری در آفرینش محیط طراحی با آماج انسان بوده است. مکان‌ها و فضاهای که براساس نیاز انسانی در محیط طراحی شود دارای ویژگی و خصوصیات منحصر به فرد را می‌تواند به‌ارمغان آورد صاحب‌اندیشان چشمگیری در رابطه با محیط-طراحی بر ادراکات و رفتار انسانی نگریسته‌اند که در این پژوهش به‌برخی از آن‌ها اشاره گشته است. جی.پی. گیلفورد^{۲۱}، روان‌شناس روان‌سنجی^{۲۲} و در رابطه با هوش معتقد بود، انعطاف‌پذیری از ویژگی‌های کلیدی تفکر خلاق یا مهارت‌های تفکر واگرا به‌شمار می‌آید. ارزش تفکر خلاق در این بوده است که منجر به انعطاف‌پذیری در انتخاب گردد. کارل راجرز^{۲۳}، روان‌شناس شخصیت و یکی از چهره‌های اصلی رویکرد روان‌شناسی انسان‌گرایانه^{۲۴} و اگزستانسیالیستی^{۲۵} بر این باور بود، اگر فردی بخواهد خلاق باشد، به دو ویژگی سلامت روان و آزادی روانی نیاز دارد. ادوارد رلف^{۲۶}، جغرافی‌دان در رابطه با مکان بر آن معتقد است، مکان از محیط طبیعی و مصنوعی در انجام عوامل انسانی و معنایی تشکیل یافته طوری که تجربه آن می‌تواند در مقیاس‌های گوناگون متفاوت باشد. تیم کرسول^{۲۷}، یکی دیگر از جغرافی‌دان سرشناس در رابطه با مکان بر این باور است، مکان ترکیبی از ماده، معنی و عمل بوده است (Cresswell, 2009). کریستین نوربرگ-شولتز^{۲۸} معمار در رابطه با ماهیت مکان معتقد داشت، مکان و رابطه آن با روح مکان جوهره اصلی و ارتباطی انسان و مکان بوده و می‌توان به معنا سوق داد (شولتز، ۱۳۹۳). رعناسادات حبیبی^{۲۹} یکی دیگر معماران در رابطه با مکان بر آن معتقد است، مکان وقتی تبدیل به مکان می‌گردد که انسان در ارتباط با لایه‌های دیگر و در رابطه با آن قرار می‌گیرد که باعث شناخت او از محیط و خود برخوردار می‌گردد (حبیبی، ۱۳۸۷). افلاطون^{۳۰} از فیلسوفان نامی در رابطه با ماهیت فضا بر آن باور بود عالم جهان هستی و یا به تعبیری فضا، کلیتی جسمانی، مقید، قابل رویت، عینی و قابل لمس بوده است که فضای عینی و نامحدود را به‌وجود می‌آورد (دبده، ۱۳۹۹ الف). ارسطو^{۳۱} یکی دیگر از فیلسوفان سرشناس عصر خود بر این اعتقاد داشت، مکان ظرف اشیاست که فضا را به‌وجود می‌آورد. به‌طور کلی فضا را محدوده‌ای جزئی از محدوده کلی‌تر که مرز آن با مرز شکل در خود جای داده است تطابق دارد که فضای عینی و محدود را به‌وجود می‌آورد (همان). میزان محرکی که انسان در فضا ایجاد می‌کند با ویژگی فضاهای داخلی ارتباط مستقیم می‌تواند داشته باشد (Aiello, 1987). این ویژگی‌ها عمدتاً حواس بدن انسان اعم از: شنوایی، بویایی، چشایی، بینایی، و بساوی که به این پنج حس «حواس پنج‌گانه»، گویند که باعث تحرک حس‌ها در انسان می‌شود و برای نخستین بار توسط ارسطو طبقه‌بندی شده‌اند و شاهد پیشرفت حواس و وابستگی زیادی به تاریخ تکامل انسان داشته‌اند طوری که هر کدام از حس‌ها بر ادراکات و رفتار انسانی در محیط طراحی تأثیر می‌گذارد.

از دیدگاه برخی روان‌شناسان محیطی متغیرهای مختلفی از جمله: الگوهای فضایی نامنظم در یک فضا، پیچیدگی و مرموز بودن فضا، تراکم زیاد الگوهای فضایی، بازتعریف فضا، میزان گرما و رطوبت، شکل و فرم فضا، ناتوانی در جهت‌یابی، ازدحام، ویژگی‌های سمعی و بصری عناصر مختلف در فضا. شدت تنوع و تغییر ناگهانی فضا در افزایش میزان تحریک موثر است (Evans, McCoy, 1988). رنگ به‌عنوان یکی از عناصر جدایی‌ناپذیر معماری بر اخلاقیات و رفتار کاربران فضا و ساختمان تأثیر می‌گذارد و همچنین بر حالات روانی و عاطفی آن‌ها نیز تأثیرگذار بوده است. انسان پدیده‌های اطراف خود را با رنگ مشاهده و به آن واکنش نشان می‌دهد. هر رنگ پیام خاصی برای بینندگان دارد که مدت‌هاست موضوع تحقیقات دانشمندان و روان‌شناسان بوده است. ترزا آمابیل^{۳۲}، ارتباط بین محیط ساخته شده و خلاقیت محیط طراحی با عوامل مؤثر در رشد و افزایش خلاقیت پیوندگی‌های مرتبط

دانسته وی، آفرینش‌گری را در رابطه با محیط طراحی (انسانی)، عنوان نموده است. در نتیجه می‌توان گفت، اگر محیط طراحی ساخته شده با آفرینش‌گری‌های کارا حاصل شده می‌باشد

۸- فرایند راهبردهای طراحی

مهمترین بخش حرفه یک معمار، معمار داخلی و طراح، داشتن هنر و علم درک رفتار افراد به منظور ایجاد فضاهای کاربردی خلاقانه با آفرینش‌گری‌ها تو درون ساختاری محیط طراحی بوده است. طوری که مسئولیت آنان شامل وظایف متنوعی اعم از: سازمان‌دهی مکان-فضا-محیط با توجه به عملکردهای عناصر گسترده، حصول اطمینان از مطابق بودن طرح‌ها با طراحی ساختمان‌ها، مسائل ایمنی، اکوستیک، چیدمان، تزئینات و سایر موارد مرتبط باید نگرینست. محیط مفهومی است متعسر که دارای ابعاد گوناگونی می‌باشد و داده‌های که از آن متأثر می‌شود دارای ویژگی و خصوصیات متمایزی در محیط طراحی به انسان به عمل می‌آورد. اطلاعات محیط از طریق فرایندهای ادراکی به دست می‌آید که به وسیله طرح‌واره‌های ذهنی برانگیخته شده و توسط نیازهای انسانی هدایت می‌شوند. این طرح‌واره‌ها تا حدودی فطری و تا حدودی آموختنی هستند و پیوند ادراکات و شناخت را برقرار می‌سازند. طرح‌واره‌ها نه تنها فرایندهای ادراکی، بلکه واکنش‌های احساسی (عاطفه)، و اعمال (رفتار فضایی)، را هدایت می‌کند و در مقابل، ریشه فرایندها و در رابطه با کُنش‌ها نیز طرح‌واره‌های ذهنی را به عنوان حاصل رفتار ادراکات تحت تأثیر قرار می‌دهند. طوری که ادراک فرایند کسب اطلاعات از محیط اطراف است. براساس (جدول ۱)، فرایندهای راهبردهای طراحی (محیط به عمل آور در رابطه با انسان) در طراحی محیط مورد بررسی قرار گرفته است. محیط ساخته شده براساس نیازهای انسان، دارای قابلیت‌هایی است که مسبب رفتارهای انسان را با عنوان‌های دیگر فراهم می‌سازد.

جدول ۱- فرایندهای راهبردهای طراحی - (مأخذ: نگارندگان)

ردیف	فرایندهای راهبردهای طراحی (محیط به عمل آور در رابطه با انسان)
۱	<ul style="list-style-type: none"> - نور (عنصری که توان دیدن را به فرد می‌دهد) - فرم (توده فیزیکی یک شیء است که سه بعدی بوده و وزن دارد) - فضا (همان محدوده در دسترس کاربر است) - بافت (مشخصه‌ای از یک شیء که با لمس کردن یا دیدن به چشم می‌آید) - شکل (خط بیرونی یک شیء را تشکیل می‌دهد) - رنگ (همان خاصیت بصری فرم است) - حجم (عنصر مهم طراحی داخلی است که به صورت اجسام توپر توخالی نمایان گشته است)
۲	<ul style="list-style-type: none"> - وحدت / کثرت - تمایز / تشابه - تداوم / تحوّل - انسان / هویت

<ul style="list-style-type: none"> - وحدت و هماهنگی - هارمونی و هماهنگی - ریتم - تعادل - بافت (عنصر) - یکپارچگی و گوناگونی (وحدت و کثرت) - تفاوت‌ها و شباهت‌ها - چیدمان عناصر 	اصول‌های طراحی	۳
---	-----------------------	----------

۸-۱- رابطه انسان و محیط طراحی

رابطه انسان با محیط طراحی پیوندی دوسویه بوده است. هر دو به‌نوعی برهم تأثیرگذار می‌باشند و ازهم نیز متأثر می‌شوند. وینستون چرچیل^{۳۳}، برآن باور بود، ما بناها (ساختمان)، را شکل می‌دهیم و بعداً بناها در سیطره تاریخ ما را شکل می‌دهند. کریستوفر الکساندر^{۳۴}، برآن باور داشت، الگوی رویدادها را که بر زندگی در بناها و شهرها غالب است، نمی‌توان از فضاهایی که در آن رخ می‌دهند جدا نمود (الکساندر، ۱۳۸۶). اگر معماری را شکل دادن هدفمند به مکان-فضا-محیط زندگی انسان تعریف کنیم، درخواهیم یافت که دو عامل درآن نهفته بوده که عبارت‌است از: (۱) زندگی و (۲) شکل. آثار معماری همانند خلق ایده است و معمار درپی خلق آن، و آنچه در این خلق‌ها صورت خواهد گرفت زندگی انسان می‌باشد. پس انسان هم سازنده ایده‌هاست و هم خود به‌صورت محتوای ایده‌ها در آن قرار می‌گیرد و شکل می‌پذیرد. ایروین آلتمن^{۳۵}، براین است، محیط و رفتار آنقدر درهم‌تنیده شده‌اند که به‌سختی می‌توان آن‌ها را ازهم تفکیک کرد به‌بیان دیگر، رفتار را نمی‌توان مستقل از رابطه درونی آن با محیط درک کرد، رفتار را باید در بستری محیطی عنوان نمود (آلتمن، ۱۳۸۲). طوری که انسان با محیط اطراف خود ارتباط برقرار می‌کند و محیط می‌تواند تأثیر مستقیمی بر روان انسان و احساس رضایت او از محیط داشته باشد.

۸-۱-۲- ماهیت مکان^{۳۶}

ماهیت مکان، در پدیده مکان هم‌سو با هویت، حس مکان و روح‌مکان در ساختار مکان با چشم‌اندازی گسترده با مقوله‌ای از فضا برای انسان در محیط تداعی می‌شود. پدیداری ماهیت مکان برگرفته از عناصر وابسته از وجوه نیاز انسان تجلی می‌گردد و به‌واسطه تعامل با محیط و سطوح با برجستگی‌های از آثار دربه‌وجود آمدن اثرها به‌ویژه عناصر پایه همچون معنا در ذهن مخاطب نهان می‌یابد. ماهیت مکانی همچون نیاز تأمین انرژی بدن انسان برای بقاء او امری مهم تلقی می‌شود و در تعلقات وسیع در امر مکان در محیط می‌باشد. به‌بیانی، مکان زمانی مکان می‌شود که انسان در ارتباط با لایه‌های درونی و بیرونی دیگر در رابطه و ارتباط با آن قرار گیرد. این لایه‌ها می‌تواند توسط فعالیت‌های انسانی با محیط و در ارتباط با طبیعت قرار گیرد و آن را برای انسان‌ها نمایان سازد و لایه‌های شناخت از محیط پیرامون را در فرد شفاف سازد (دبیده، ۱۳۹۹ ب).

۸-۱-۳- ماهیت فضا ۳۷

واژه فضا واژه‌ای پررمزوراز که اغلب مورد اکتاوی یا سوءاستفاده قرار می‌گیرد. ماهیت فضا برای کاوش محیط انسانی امری حیاتی به حساب می‌آید طوری که بر مبنای فضای وجودی به مثابه تصورات محیطی از مکان و فهم آن از فضای به دست آمده بخش اساسی و ضروری انسان با پایه‌ریزی مفاهیم تلقی می‌گردد. فضا تعاریف متعدد و گسترده‌ای دارد که نمی‌توان تعریف جامع از آن داشت ولی رمزوراز جاودانگی آن در ماهیت آن نهان هویت می‌یابد هویدا و آن را تبدیل به ماهیت فضا می‌کند. با این وجود، ماهیت فضا کلیتی از نگرش‌ها با الگوهای ذهنی بوده که با عینیت یافتن آنفضا می‌توان به واحدیت فضایی با درک بالا و هماهنگ بین معماری و مخاطب ایفای نقش نمود. طوری که برای رسیدن به ماهیت فضا باید طراحی مجموعه‌ها از فضاهای ساختاری عملکردهای از منظر بیرونی و درونی مدنظر گرفته تا به آن معنا دهد چنانکه حضور انسان در فضا باعث ماندگاری ادراکی و جاودانگی او برای نسل‌های آینده خواهد بود.

۹- نقد و بررسی کتاب «طراحی براساس ادراک و رفتار انسانی»؛ از مجموعه آثار معمار دبدبه

۹-۱- مشخصات اصول ظاهری و نگارشی

کتاب «طراحی براساس ادراک و رفتار انسانی»، دارای ۱۶۸ صفحه بوده است طراح گرافیکست، صفحه‌آرا و ویراستاری آن توسط خود نویسنده کتاب «محمد دبدبه»، معروف به «معمار دبدبه»،^{۳۸} صورت گرفته و توسط انتشارات طحان گستر معروف به طحان - (ناشر تخصصی کتب معماری و شهرسازی)، به چاپ رسیده برخوردار می‌باشد. جلد کتاب به صورت ماهرانه و با کیفیت بسیار بالا طراحی شده همچنین برای استناد صریح این موضوع تصویر جلد کتاب براساس (شکل ۱)، مورد اکتاوی و بررسی می‌باشد.

شکل ۱- تصویر جلد کتاب «طراحی براساس ادراک و رفتار انسانی» - (مأخذ: نویسنده اثر - محمد دبدبه)

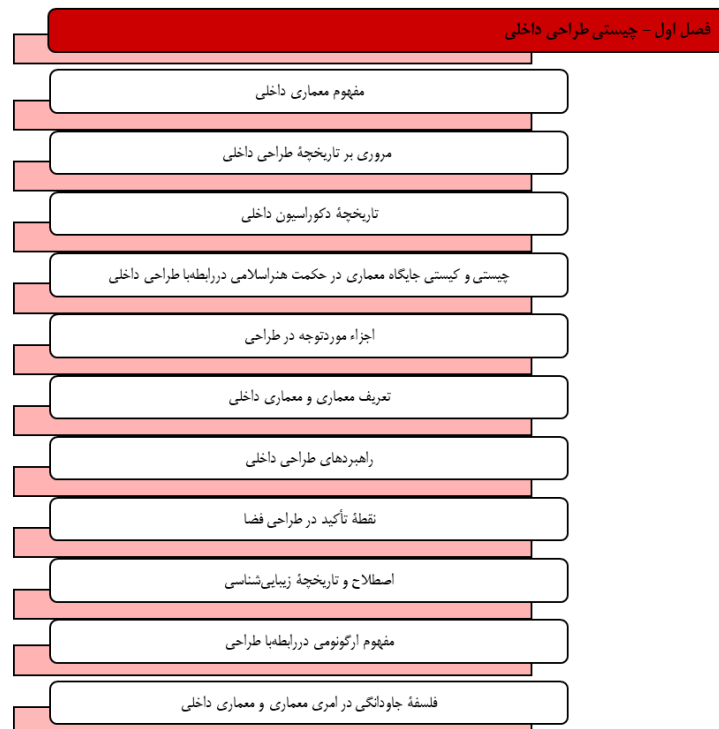
لازم به ذکر است حروف نگاری و رجوع به متن کتاب استفاده از فونت بی‌بی‌سی‌سی‌سیم - "BBCNassim" بوده است نکته حائز اهمیت به کارگیری از این نوع فونت در این است که خواننده را جلب و خواندن کتاب را آسان نموده برخوردار می‌باشد. همچنین ویرایش تخصصی سطح زبان و بینایی این اثر را راحت‌تر و گویاتر و مناسب هر خواننده قرار داده و قواعد نگارشی کتاب با دقت بالا رعایت اصول عملکردی تدوین گشته است.

۹-۲- واکاوی فصول

معماری، معماری داخلی و طراحی آفرینش فضاها بوده‌اند، فضاهایی که درعین زیبا و خاطره‌انگیز بودن می‌توانند کارآمد نیز باشد. نویسنده اثر براین باور است که با کمی تأمل در ضرورت نیازهای ادراکی و رفتاری انسانی به این نتیجه می‌رسیم که محیط طراحی علاوه بر ادراکات حسی، عقلی، معنایی و رفتاری قابلیت‌های مختلفی را در فضا به وجود می‌آورد. فصول کتاب که از چهار فصل تشکیل و با طبقه‌بندی و در رابطه با اصول راهبردی برای عملکرد بهتر مورد بررسی و ارزیابی دقیق با شفاف‌سازی و واکاوی محتوایی مرزهای اهداف اصلی کتاب قرار گرفته است.

۹-۲-۱- واکاوی محتوای فصل اول - چپستی طراحی داخلی^{۳۹}

راهنمای فصل اول - چپستی طراحی داخلی، براساس (شکل ۲).

شکل ۲- تحلیل محتوای فصل اول - چپستی طراحی داخلی - (مأخذ: نویسنده اثر - محمد دبدبه)

۹-۲-۱- نقد و واکاوی

معماری داخلی را می‌توان روح و نشاط یک بنا می‌توان عنوان کرد طوری که هماهنگی و کاربرد هر یک از عناصر در کنار هم در کاربری‌های گوناگون باعث ایجاد آفرینش بوطیقای فضایی در محیط طراحی تلقی می‌شود (دبدبه، ۱۳۹۴). طراحی داخلی صرفاً بهبود وضعیت بصری و ظاهری یک فضا نیست بلکه هدف از آن بهینه‌سازی و سازگاری کارکردهای مورد نیاز در محیط طراحی

است. فعالیت انسانی در طراحی داخلی بناها سرآغاز دیرینه داشته و اهمیت اصلی آن طبق گفتارهای گذشتگانمان از قرن بیستم میلادی اوج یافته اما لازم به ذکر بوده که نویسنده معتقد است انسان از بدو تولد بر روی زمین در نزد پرورگار با معماری بیرونی و داخلی منحصر به فرد که خداوند معمار انسان و (جهان)، بوده آفرینش گشته است. علاقه انسان به معماری و تزئینات داخلی آمیخته با هنرهای وجودی هم‌سو و به مثابه هویت با فرزاندگی و اندیشه‌های ریشه‌ای پیوندی متمایز با دیگر حوزه‌ها و علوم برخوردار بوده است. اجزاء مورد توجه در طراحی را می‌توان اشاره به رویکرد، سبک‌شناسی و جزئیات هر اثر در محیط طراحی برای اثر، که هر یک دارای زیرمجموعه‌های برای طراحی تلقی نمود. اگر بخواهیم در یک تعریف معماری و معماری داخلی را بیان کنیم می‌توان معماری را با مسائلی در مقایسه‌های بزرگ شهری در ارتباط نمود و معماری داخلی را در مقیاس انسانی و در ارتباط با فضاها و تجلی با جهان بیرون عنوان نمود. مهمترین وظیفه یک طراح داخلی به کارگیری راهبردهای کاربردی و داشتن هنر و علم با سازمان‌دهی فضا بر عملکردهای گوناگون اعم از: ریشه‌های طراحی، معیارهای ارزیابی در طراحی و اصول طراحی (وحدت و هماهنگی، هارمونی و هماهنگی، ریتم، تعادل، بافت (عنصر)، یکپارچگی و گوناگونی (وحدت و کثرت)، تفاوت‌ها و شباهت‌ها و چیدمان عناصر)، مدنظر قرار داد. نقطه تأکید در طراحی فضا را می‌توان علاوه بر نقاط کانونی هدفمند دانست. در این میان زیبایی‌شناسی نوعی ادراک حسی بوده که تجربه زیبایی‌شناختی را در محیط طراحی به وجود می‌آورد. گاهاً روشنایی و عناصر طبیعی در زیبایی‌شناسی و اجزای فیزیکی در محیط طراحی داخلی پدیدآورنده این موضوع می‌باشد. در رابطه با ارگونومی محیط طراحی با کاربردی می‌توان با در نظر گرفتن ابعاد انسانی جهت سهولت هر چه بیشتر از محیط طراحی بهره جست. در نتیجه می‌توان گفت، صور راز جاودانگی معماری و معماری داخلی، یکی از کهن‌ترین و مهمترین مسائل در جهان هستی به شمار می‌آید و آن را می‌توان به واسطه انسان در زمان به تحقق ماندگاری در زندگی آدمیان تجربه و به یک هویت واحد دست یافت جاودانه ساخت.

۹-۲-۲- واکاوی محتوای فصل دوم - ادراک*

راهنمای فصل دوم - ادراک، براساس (شکل ۳).

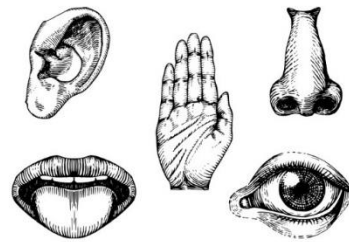
شکل ۳- تحلیل محتوای فصل دوم - ادراک - (مأخذ: نویسنده اثر - محمد دبدبه)

۹-۲-۲-۱- نقد و واکاوی

انسان برای برقراری ارتباط و تعامل مناسب با محیط کالبدی اطراف به دریافت اطلاعات نیازمند ادراک محیط می‌باشد که انسان از طریق آن داده‌های لازم را براساس نیاز از محیط پیرامون برمی‌گزیند (دبده، ۱۳۹۵). اولریک نیسر^{۴۱} معتقد بود، انسان در هر مرحله ادراک، هم قطب درون و هم قطب بیرون به صورت هم‌سنگ بر یکدیگر تأثیر دارند. به بیان دیگر، هیچ انسانی با محیط ارتباط برقرار نمی‌کند مگر آنکه اسکیمما^{۴۲} و انگیزه اکتشاف داشته باشد. دریک تقسیم‌بندی ادراکات انسانی را می‌توان به ادراک شنوایی، ادراک بینایی، ادراک بویایی و ادراک لامسه براساس (شکل ۴)، تقسیم کرد طوری که هر یک جایگاه متمایزی نسبت به یکدیگر دارند. در فلسفه، ادراک از مباحث مهم شناخت‌شناسانه و مهمترین گام در شناخت خویش و هستی بوده و سهم اساسی در بازشناسی نوع رابطه انسان با کیهان دارد براساس (شکل ۵).

شکل ۵- رابطه انسان با جهان هستی - (مأخذ: نگارندگان)

شکل ۴- گیرنده‌های حسی انسان - (مأخذ: نگارندگان)

در روان‌شناسی محیط، به بررسی رفتار انسان در محیط می‌پردازد و پژوهش‌های مرتبط با رفتار انسان و چگونگی تأثیر عوامل مؤثر بر ادراک و شناخت از محیط را واکاوی می‌نماید و فرایند بنیادین رفتار انسانی را براساس گام‌های متوالی همچون احساس، ادراک، شناخت و رفتار را شکل می‌دهد. در زمینه معرفی عوامل مؤثر بر ادراک می‌توان به علوم تجربی و رفتاری اشاره نمود که در این زمینه مطالعات دامنه‌داری بر کیفیت ادراک و دریافت‌های محیطی صورت گرفته و جزء جدایی‌ناپذیر از تعریف ادراک بدل گردیده است. در این راستا رفتار فضایی و فضای شخصی دو موضوع مرتبط به انسان و محیط پیرامون اوست. به بیان دیگر، «انسان برای ارضای نیازهای فیزیولوژیک و اجتماعی خود و به‌منظور ایفای نقش‌های اجتماعی، احتیاج به فضاهایی با حدود و شرایط مناسب دارد و فقط هنگامی که نتواند شرایط موردنظر را به‌وجود آورد، تغییر رفتار می‌دهد و خود را با شرایط موجود سازگار می‌کند». محیط، همان‌طور که در ایجاد خود از افراد و فرهنگ‌شان تأثیر می‌پذیرد پس می‌تواند بر رفتار آن‌ها نیز تأثیرگذار باشد. انسان‌ها در دنیای چندحسی زندگی می‌کنند که با دیدن، بوها، صداها، مزه‌ها و پدیده‌های چشیدنی احاطه شده‌اند؛ و روشی که این محرک‌ها تبدیل به تجربه می‌شوند به فهم ما از محیط پیرامون کمک می‌کند. «حواس پنج‌گانه» - شنوایی، بویایی، بینایی، بساوبایی و چشایی، برای نخستین بار توسط ارسطو طبقه‌بندی شده‌اند و شاهد پیشرفت حواس وابستگی زیادی به تاریخ تکامل داشته در این راستا شاید بتوان مؤثرترین فیلسوف نظریه‌پرداز در این مبانی را مورس مرلو-پونتی^{۴۳} دانست. وی در مورد کارکرد و نقش حواس با نظریه‌های فلاسفه مقدم او کاملاً متفاوت بوده است. در رابطه با ارتباط ادراک، محیط و فضای داخلی می‌توان به نظریه ماکس ورتهاایمر^{۴۴}، بنیان‌گذار گشتالت (روان‌شناسی)^{۴۵}، در رابطه با یادگیری معتقد بود بینش حاصل از درک موقعیت یادگیری یک کل یکپارچه و کشف روابط میان اجزای تشکیل‌دهنده موقعیت یادگیری حاصل می‌شود. وولفگانگ کهلر^{۴۶}، یکی دیگر از نظریه‌پردازان گشتالت بر این باور بود که یادگیری زمانی به بینش سوق پیدا می‌کند که بتوان از راه درک روابط میان اجزای

موقعیت، به یک کل سازمان یافته، به تمامیت آن موقعیت راه یافت. همچنین هر چیزی که درمقابل چشم ظاهر شود، می تواند مفهوم بصری، جنبه های اطلاعاتی، زیبایی شناسی و غیره، داشته باشد. و در رابطه با ارتباط بصری موضوعاتی چون، پیام های بصری، عناصر اولیه بصری، درک بصری و ویژگی های بصری را می تواند در پی داشته باشد. در زندگی روزمره و در طبیعت، وجود خط می تواند تصویری خاص با ارتباط های بصری گوناگون در آثار به وجود آورد. در نتیجه می توان گفت، ادراک یکی از موضوعات ارزشمند در طراحی براساس ادراک و رفتار انسانی بوده و باید به آن توجه ویژه نمود.

۹-۲-۳- واکاوی محتوای فصل سوم - رفتار انسانی^{۴۷}

راهنمای فصل سوم - رفتار انسانی، براساس (شکل ۷).

شکل ۷- تحلیل محتوای فصل سوم - رفتار انسانی- (مأخذ: نویسنده اثر - محمد دبده)

۹-۲-۳-۱- نقد و واکاوی

رفتار، برآیندی از انگیزه ها و نیازهای فرد، قابلیت محیط، تصویر ذهنی فرد از دنیای خارج ناشی از ادراک او و معنای که این تصویر برای او دارد می باشد. مقرر رفتاری و یا یک مکان رفتار، عنصری برای واکاوی محیط طراحی بوده است که کارکردهای اصلی فضاهای معماری را تشریح و یا برای طراحی اصولی به کار گرفته می شود (دبده، ۱۳۹۶). راجر بارکر^{۴۸}، روانشناس محیط، معتقد بود عناصر تشکیل دهنده مقرر رفتاری شامل فعالیت های مستمر و پایدار در یک مکان، قلمرو و یا آرایش سه بعدی محیطی مکان، رفتار و وجود دوره زمانی است. در رابطه با آنتروپومتری^{۴۹}، مردم سنجی و یا انسان سنجی به اندازه گیری بخش های گوناگون بدن انسان به منظور شناسایی تفاوتها و دسته بندی های فیزیکی مردمان گفته می شود. واژه آنتروپومتری ریشه یونانی دارد، همچنین می توان به صورت کلی اشاره به اندازه گیری انسان داشت. در این راستا درک فرایندهای شناخت و عاطفه می تواند در ادراک زیبایی های محیط و انتخاب مردم در استفاده از عناصر محیط نقش مهمی داشته باشند. همچنین یکی از اصلی ترین تفاوت های فردی در فرم نقشه های شناختی ویژگی و خصوصیات بارز هر محیط بستگی دارد. شکل گیری تصویر ذهنی فرایندی

دو طرفه بین شخص و محیط بوده که امکان تقویت تصور یک مکان خاص از طریق بالابردن قابلیت‌های شخصی یا از طریق قابل تشخیص ساختن سازه محیط برخوردار بوده است. فرایند احساس می‌تواند از ابتدای دریافت اطلاعات تا انتقال آن به مغز را شامل شود، بدون آنکه در بردارنده واکاوی و اعمال بعدی مغز روی این اطلاعات باشد، مرحله‌ای است که در آن اطلاعات ارسال شده توسط حواس به مغز و دستگاه عصبی، سازمان‌دهی و تفسیر می‌شود. و می‌توان گفت، حواس یا حس در انسان گنجایش فیزیولوژیک یک موجود زنده برای ادراک او به‌شمار می‌آید. مطالعاتی که در زمینه‌های مختلف علمی صورت گرفته، جنبه‌های گوناگونی دارد. حواس انسانی برای بقای انسان امری ضروری در پاسخ‌گویی به تغییرات محیطی، نظم و هماهنگی بدن می‌باشد. "ارسطو"، بر این باور داشت پنج حس در انسان وجود دارد که عبارت‌اند از: شنوایی، بویایی، چشایی، بینایی، و بساویایی (لامسه)، که به این پنج حس «حواس پنج‌گانه»، گویند. اطلاعات محیط را می‌توان فرایندهای ادراکی که به‌وسیله طرح‌واره‌های ذهنی برانگیخته شده و توسط نیازهای انسانی هدایت می‌شوند عنوان نمود. آبراهام مزلو^۵، سلسله‌مراتب نیازهای انسانی را این‌طور بیان نموده که عبارت‌اند از: (۱) نیازهای فیزیولوژیک، (۲) نیازهای ایمنی، (۳) نیازهای تعلق، (۴) نیازهای احترام، و (۵) نیاز به خود شکوفایی. الکساندر لیتون^۶، نیازهای انسانی را این‌طور بیان نموده که عبارت‌اند از: (۱) امنیت فیزیکی، (۲) ارضای جنسی، (۳) ابزار دشمنی، (۴) حفظ علائق شخصی، (۵) شناسایی شدن، (۶) بیان خودانگیزگی، (۷) ابزار عشق، (۸) تشخیص جایگاه خود و دیگران در جامعه، (۹) حفظ و مراقبت از عضویت در گروهی معین، و (۱۰) تعلق به یک نظم معنوی را عنوان نموده است. ادراک، فرایند کسب اطلاعات از محیط اطراف بوده و یکی از مواردی که باتوجه به مسئله ادراک و حواس اتفاق می‌افتد و با رفتار مرتبط است بحث یادگیری می‌باشد. روان‌شناسی محیط بر تأثیرپذیری رفتار، عوامل و شرایط فیزیکی می‌تواند اثرگذار باشد به‌طور کلی در بحث روان‌شناسی محیط قبل از پرداختن به یک مکان خاص باید مفاهیم پایه‌ای را مورد توجه قرار داد. در نتیجه می‌توان گفت، رفتار انسانی یکی از عواملی مهم در محیط طراحی بوده که سبب به‌وجود آمدن رویدادهای گوناگون در زندگی انسان می‌شود.

۴-۲-۹- واکاوی محتوای فصل چهارم - راهنمای طراحی داخلی^{۵۲}

راهنمای فصل چهارم - راهنمای طراحی داخلی، براساس (شکل ۸).

شکل ۸- تحلیل محتوای فصل چهارم - راهنمای طراحی داخلی - (مأخذ: نویسنده اثر - محمد دبده)

۹-۲-۴-۱- نقد و واکاوی

سلسله‌مراتب عوامل تأثیرگذار در طراحی فضای داخلی را می‌توان از تنوع بسیار وسیع همراه با سطوح آفرینش طرح‌های متنوع برای سطح‌های گوناگون عنوان نمود که هریک می‌تواند فضاهای با کاربری‌های بی‌شمار را به‌وجود آورند. رنگ جزو جالب‌ترین جنبه‌های طراحی داخلی و یکی از ضروری‌ترین مباحث در محیط می‌باشد (دبده، ۱۳۹۷). می‌توان در رابطه با سیستم‌های تنظیم تناسب برحسب تناسب انسانی، بر مبنای ابعاد و تناسب بدن انسان بُعدهای ارگونومی^{۵۳} و مقیاس را مدنظر قرار داد که این امر باعث به‌وجود آمدن افزایش قدرت درک فضایی در یک مکان خاص در هر فضا می‌باشد و با به‌کارگیری تکنیک‌هایی مانند تکنیک

اسکمپر^{۵۴}، خلاقیت و پرورش ایده‌ها برای حل مسائل در محیط طراحی با کاربری‌های متنوع همچون مسکونی، عملکردهای کاربردی می‌توان مدنظر قرار داد. استفاده از روش فنگ‌شویی پاسخی در رسیدن به یک فضای مطلوب و رضایت‌مند برای انسان به‌شمار می‌آید. برای ایجاد زیبایی در جهت گسترش زیبایی‌شناسی - زیبایی‌شناختی، در رابطه با بینایی تنها چیزی که می‌توان زیبایی را دید نور و روشنایی در محیط می‌باشد. وجود سبک در طراحی داخلی یکی از مهمترین عناوین در معماری داخلی با هنر و تزئینات همراه بوده که منجر به زیبایی خارق‌العاده در آثار می‌گردد. هر محیط بدون وجود فضای سبز محیطی بی‌روح و عاری از اصول زیبایی‌شناسی، ویژگی‌های اکولوژیک و زمینه‌های توسعه معماری پایدار^{۵۴} به حساب می‌آید. طور که وجود فضای سبز می‌تواند باعث به‌وجود آمدن تهویه مطبوع و راه‌های مقابله با گرمایش در ساختمان‌ها مؤثر واقع شوند. در ادامه می‌توان اشاره به اتمسفر^{۵۵} در بستر پدیدارشناسی نو داشت در واقع مفهوم اتمسفر مؤلفه احساس در رابطه با اتمسفر، از اهمیت جدی برخوردار بوده است، چراکه احساس به‌مثابه اتمسفر بیان می‌شود و اتمسفر ابعاد و سطوح مختلف داشته همچنین اتمسفر با امر درون و برون معنا می‌یابد طوری که امر درون و برون ناشی از مدل سوژه - ابژه نشأت می‌گیرد اما اتمسفر می‌کوشد دیوار میان برون و درون نور تا درون و برون را یکی کند. لازم به‌ذکر بوده به‌کارگیری و بهره‌وری انرژی نکته اساسی در جست‌وجوی پایداری در بخش ساخت‌وساز می‌باشد. پایداری نیز مانند بسیاری از مفاهیم و اصطلاحات دیگر، در جوامع گوناگون انسانی و شرایط خاص زیست‌محیطی می‌تواند بار معنای خاصی به‌همراه داشته باشد. مفهوم توسعه پایدار^{۵۶} یک تغییر در ادراک و فهم انسان با محیط‌زیست^{۵۷} با یکدیگر در طبیعت بوده است. معماری پایدار روشی در طراحی بوده که در جهت صرفه‌جویی در مصرف انرژی و استفاده از انرژی‌های تجدیدپذیر انجام می‌گیرد. به‌بیان دیگر، معماری پایدار را می‌توان یک سیستم فرعی از کل سیستم‌های پایدار تعریف نمود. در نتیجه می‌توان گفت، استفاده و به‌کارگیری اصولی و حرفه‌ای از کاربردهای راهنمای طراحی داخلی در محیط طراحی می‌تواند نقش به‌سزایی در ایجاد معماری و به‌خصوص معماری داخلی فاخر به‌وجود آورد.

۱۰- نتیجه‌گیری

بی‌گمان، کتاب حاضر یکی از منابع ارزشمند در امر طراحی محیط به‌شمار می‌آید هدف این اثر تلاش جهت شناخت کامل از معماری داخلی و تأثیر بر روح‌وروان انسان و با بیان طراحی براساس ادراک و رفتار انسانی؛ تفاوت‌ها و شباهت‌هایی که میان این سه حوزه معماری داخلی، طراحی داخلی و دکوراسیون داخلی وجود دارد بوده است که تاکنون چنین پژوهش وسیعی در این زمینه انجام نگرفته موردواکاوی دقیق صورت گرفته برخوردار می‌باشد. وجود انسان در هر مرحله از روند طراحی محیط بر نحوه ساخت آن تأثیرگذار می‌باشد چه از نظر هویت، ادراک، رفتار و یا حتی راهنمایی برای طراحی اهمیت به‌سزایی می‌تواند داشته باشد. طراحی باوجود روح‌مکان^{۵۸} و حس‌مکان^{۵۹} در خلق بوطیقای آفرینش فضایی^{۶۰} و هویت آن شکل خواهد گرفت. سخن آخر، نویسنده اثر در رابطه با طراحی برآن است که فرایند طراحی نیازمند به یک حساسیت زیبایی‌شناختی بوده دارد، که معمولاً بخشی از سیستم فکری یک هنرمند بانی اثر پدید می‌آید. زیبایی وقتی حاصل می‌شود که حواس‌های انسان نوعی زیبایی‌شناسی را درک کنند. طوری که این عوامل باعث به‌وجود آمدن یک طراحی سازگار با نیاز انسان تبیین می‌شود.

امید است با مطالعه این کتاب توسط اساتید، دانشجویان، جامعه دانشگاهی و دوستداران / خودآموختگان در رابطه با طراحی راهکارهای مؤثر در حوزه معماری، معماری داخلی و طراحی محیط اقدام و نتیجه مطلوب به‌عمل آید.

۱۱- پی‌نوشت

1. Perception	31. Aristotle
2. Environment of Design	32. Teresa Amabile
3. Design Based on Human Perception and Behavior	33. Sir Winston Leonard Spencer Churchill
	34. Christopher Alexander

4. Interior Architecture
5. Architecture
6. Maslow's Hierarchy of Needs
7. Identity
8. Mohammad Dabdabeh
9. Style
10. Stylistics
11. Masoud Ilokhani
12. Atieh Malakavarzamani
13. John Pile
14. Judith Gura
15. Antony Sally
16. Chris Grimley
17. Mimi Love
18. Mary Gilliatt
19. David Chapman
20. Kevin Andrew Lynch
21. J. P. Guilford
22. Psychometric
23. Carl Ransom Rogers
24. Humanistic Approach
25. Client-Centered Approach
26. Edward Relph
27. Tim Cresswell
28. Christian Norberg-Schulz
29. Rana Sadat Habibi
30. Plato
35. Irwin Altman
36. Existential of Place/ Existence of place
37. Existential of Space/ Existence of Space
38. Dabdabeh the Architect
39. Interior Design Quiddity
40. Perception
41. Ulric Neisser
42. Schema
43. Maurice Merleau-Ponty
44. Max Wertheimer
45. Gestalt Psychology
46. Wolfgang Kohler
47. Human Behaviorism
48. Roger Barker
49. Anthropometry
50. Abraham Maslow
51. Alexander Leighton
52. Interior Design Guide
53. Human Factors and Ergonomics
54. Scamper
55. Atmosphere
56. Sustainable Development
57. Environment
58. Genius Loci
59. Sense of Place
60. Space Creation

تشکر و قدردانی

بدینوسیله این پژوهش از کتاب «طراحی براساس ادراک و رفتار انسانی»؛ گردآوری و استخراج شده است. پیام نویسنده پراوازه اثر جناب آقای محمد دبدبه معروف به «معمار دبدبه»، در رابطه با همراهی وی، بر این است:

با یاری ایزدمنان و همراهی مجموعه انتشارات طحان - (گستر) - (ناشر تخصصی معماری و شهرسازی)، و مدیر توانمند جناب آقای ابوالفضل چلاغلو، که در مراحل مجوز و چاپ کتاب معاضدت نموده‌اند صمیمانه سپاسگزارم.

از جناب آقای دکتر مرتضی صدیق، که من را در انجام فرایند نقد و بررسی کتاب در ساختار مقاله، یاری نموده‌اند صمیمانه تشکر می‌کنم.

و در آخر حمایت‌های معنوی رفیق عزیزم جناب آقای مجید رضوان‌پناه، که من را در انجام فرایند نقد و بررسی کتاب در قالب مقاله، جهت آشنایی جامعه معماری/ معماری داخلی و دوستداران طراحی مرتبط با این حوزه مساعدت دادند صمیمانه متشکرم.

منابع

۱. ایلوخوانی، مسعود، (۱۳۸۸)، گرافیک محیطی، ویراستار علمی: علی‌اکبر رزدام، چاپ اول، تهران: انتشارات فاطمی.
۲. آلتن، ایروین، (۱۳۸۲)، محیط و رفتار اجتماعی: خلوت، فضای شخصی، قلمرو و ازدحام، ترجمه: علی نمازیان، ویراستار: جواهر افسر، تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی تهران.

۳. پایل، جان اف، و گورا، جودث، (۱۳۹۸)، تاریخ طراحی داخلی، ترجمه: محمدرضا نامداری، لیدا حسینزاده و الهه نشاطی، ویراستار: مهدی آتشی، چاپ اول، تهران: انتشارات کتابکده کسری.
۴. چپمن، دیوید، (۱۳۹۵)، آفرینش محلات و مکان‌ها در محیط انسان‌ساخت، ترجمه: شهرزاد فریادی و منوچهر طیبیان، چاپ سوم، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۵. حبیبی، رعناسادات، (۱۳۸۷)، تصویرهای ذهنی و مفهوم مکان، فصلنامه علمی پژوهشی-هنرهای زیبا، شماره ۳۵، صص ۳۹-۵۰.
۶. دبدبه، محمد، (۱۳۹۴)، دست نوشته‌های از مجموعه آثار (چستی طراحی داخلی / محیط طراحی).
۷. دبدبه، محمد، (۱۳۹۵)، دست نوشته‌های از مجموعه آثار (ادراک / محیط طراحی).
۸. دبدبه، محمد، (۱۳۹۶)، دست نوشته‌های از مجموعه آثار (رفتار انسانی / محیط طراحی).
۹. دبدبه، محمد، (۱۳۹۷)، دست نوشته‌های از مجموعه آثار (راهنمای طراحی داخلی / محیط طراحی).
۱۰. دبدبه، محمد، (۱۳۹۹ الف)، وجودیت فضا، اولین کنفرانس ملی عمران، معماری و فناوری اطلاعات در زندگی شهری، مؤسسه آموزش عالی غیرانتفاعی-توس، مشهد-ایران، صص ۱۰-۱.
۱۱. دبدبه، محمد، (۱۳۹۹ الف)، وجودیت مکان، اولین کنفرانس ملی عمران، معماری و فناوری اطلاعات در زندگی شهری، مؤسسه آموزش عالی غیرانتفاعی-توس، مشهد-ایران، صص ۱۴-۱.
۱۲. دبدبه، محمد، (۱۴۰۰)، ماهیت هنر و تزئینات در معماری داخلی (در طراحی و دکوراسیون داخلی)، چاپ اول، تهران: انتشارات اول و آخر.
۱۳. دبدبه، محمد، شاطری وایقان، امید، (۱۳۹۸ الف)، سبک‌ها در طراحی داخلی (جلد اول)، چاپ اول، تهران: انتشارات پشتون.
۱۴. دبدبه، محمد، شاطری وایقان، امید، و کهیازاده، وحید، (۱۳۹۸ ب)، سبک‌ها در طراحی داخلی (جلد دوم)، چاپ اول، تهران: انتشارات پشتون.
۱۵. دبدبه، محمد، شاطری وایقان، امید، و کهیازاده، وحید، (۱۳۹۸ ج)، سبک‌ها در طراحی داخلی (جلد سوم)، چاپ اول، تهران: انتشارات پشتون.
۱۶. سالی، آنتولی، (۱۳۹۸)، بیان مفهومی طراحی داخلی، ترجمه: آزاده فرزادپور، چاپ اول، مشهد: انتشارات کتابکده کسری.
۱۷. الکساندر، کریستوفر، (۱۳۸۶)، معماری و راز جاودانگی: راه بی‌زمان ساختن، ویراست دوم، ترجمه: مهرداد قیومی بیدهندی با مقدمه مهدی حجت، تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی تهران.
۱۸. گروتز، یورگ کورت، (۱۳۸۳)، زیبایی شناسی در معماری، ترجمه: جهان‌شاه پاکزاد و عبدالرضا همایون، چاپ دوم، تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی تهران.
۱۹. گریملی، کریس، و لائو، می‌می، (۱۳۹۶)، «مرجع و مشخصات فنی طراحی داخلی»، چاپ دوم، مشهد: انتشارات کتابکده کسری.
۲۰. گیلیت، مری، (۱۳۹۳ الف)، راهنمایی کاربردی طراحی داخلی (۱)، ترجمه: ارمیا ذوالریاستین و علی‌رضا صحراگرد، چاپ سوم، تهران: انتشارات پشتون.
۲۱. گیلیت، مری، (۱۳۹۳ ب)، راهنمایی کاربردی طراحی داخلی (۲)، ترجمه: ارمیا ذوالریاستین و علی‌رضا صحراگرد، چاپ سوم، تهران: انتشارات پشتون.
۲۲. گیلیت، مری، (۱۳۹۳ ج)، راهنمایی کاربردی طراحی داخلی (۳)، ترجمه: ارمیا ذوالریاستین، چاپ سوم، تهران: انتشارات پشتون.
۲۳. لنگ، جان، (۱۳۹۷)، آفرینش نظریه معماری: نقش علوم رفتاری در طراحی محیطی، ترجمه: علیرضا عینی‌فر، چاپ دهم، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۲۴. لینچ، کوین اندرو، (۱۳۹۵)، تئوری شکل شهر، چاپ هفتم، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۲۵. مرتضوی، شهرناز، (۱۳۸۰)، روان‌شناسی محیط و کاربرد آن، چاپ اول، تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی تهران.
۲۶. مطلبی، قاسم، (۱۳۸۰)، روان‌شناسی محیطی: دانشی نو در خدمت معماری و طراحی شهری، فصلنامه علمی پژوهشی-هنرهای زیبا، شماره ۱۰، صص ۶۷-۵۲.

۲۷. ملک‌آورزمانی، عطیه، (۱۳۹۸)، ماندگاری ادراکی در فضای معماری، چاپ اول، تهران: انتشارات سیمای دانش-آذر
۲۸. نوربرگ-شولتز، کریستیان، (۱۳۹۳)، گزینه‌ای از معماری: معنا و مکان، ترجمه: ویدا نوروزبراز جانی، چاپ اول، تهران: انتشارات نقش پرهام.
۲۹. نیکزاد، محمود، (۱۳۸۴)، [روان‌شناسی اجتماعی: پیشرفت‌های علمی و پژوهش‌های کاربردی - مطالعه رفتار انسان در محیط اجتماعی](#)، چاپ اول، تهران: انتشارات کیهان.
30. Aiello, John R. (1987). Human Spatial Behavior, In Stokols, Daniel. and Altman, Irwin. (Eds). Handbook of Environmental Psychology. NewYork: Wiley.
31. Cresswell, Tim. (2009). Place, International Encyclopedia of Human Geography, ed. Nigel Thrift & Rob Kitchen. Vol. 8, Oxford: Elsevier, pp. 169-177.
32. Evans, Gary W. McCoy, Janetta Mitchell. (1998). When Buildings Don't Work: The Role of Architecture in Human Health, Journal of Environmental physiology, (18): pp. 85-94.

BOOK REVIEW
“DESIGN BASED ON HUMAN PERCEPTION AND BEHAVIOR”
FROM THE ARCHITECT DABDABEH'S COLLECTION OF
WORKS

Mohammad Dabdabeh^{1*}, Morteza Seddigh, ²Majid Rezvanpanah³

Abstract

Architects, interior architects, and interior designers have all considered how the poetic of space affects the human senses when creating a building's interior architecture. Lack of appropriate daytime lighting, color, and most crucially, unprincipled design, have all been linked to depression and a lack of a sense of freshness in humans. As a result, these factors have had a significant impact on human perception and behavior. In terms of research methodology, the current study was descriptive-analytical. The method of library research and written documents have been employed in the process of data collection by reviewing the current book. The purpose of the review of the book "Design Based on Human Perception and Behavior" is to understand the human being in various interactions and direct the goals of the design process in resolving the analyzed issues. After making an effort to fully comprehend the design process of the architectural environment, interior architecture, and its impact on the human spirit, the present work is divided into four chapters: the first chapter, "What is Interior Design?"; the second, "Perception"; the third, "Human Behavior," and the fourth, "Interior Design Guide."

Keywords: Space Poetic, Interior Architecture, Design, Perception, Human Behavior

¹ - Master of Arts in Interior Architecture, Researcher, Analyst, Theoretician, Man About Specialized Architecture/
Interior Architecture & University lecturer

² - Ph.D. in architecture, assistant professor, member of the scientific faculty of Deylaman Institute of Higher
Education, Iran University of Science and Technology Professor

³- Bitcoiner, Blockchain Researcher & lecturer